

KRYPTA KOŚCIELNA W LGOCIE WIELKIEJ *

Z dziejów obrządku pogrzebowego w parafii Lgota Wielka

Początki parafii w Lgocie Wielkiej sięgają czasów średniowiecza. W wyniku kształtowania się głównej sieci kościołów parafialnych w Polsce, na przestrzeni XIII–XIV w., została także erygowana parafia lgocka. Według ks. Walentego Patykiewicza prawdopodobnie parafia w Lgocie Wielkiej powstała w 1354 roku¹.

Ważną i doniosłą funkcję sakralną na terenie parafii lgockiej spełniał cmentarz. Obszar, na którym się on znajdował był miejscem świętym (*locus sacer*)². Początkowo cmentarz lgocki był położony na

* W odległości 14 km w kierunku zachodnim od Radomska jest położona miejscowość Lgota Wielka. Na rozwój tej miejscowości niewątpliwie miało wpływ dogodne jej położenie geograficzne. Znajdowała się ona w obrębie dwóch trzynastowiecznych ośrodków miejskich: Radomska i Brzeźnicy. Pod względem społeczno – administracyjnym większe znaczenie miało Radomsko, natomiast w dziedzinie kościelnej decydujący wpływ posiadała Brzeźnica. Zatem wokół tych dwóch miast na przestrzeni wieków kształtowały się dzieje miejscowości i parafii Lgota Wielka.

¹ W. P a t y k i e w i c z, *Chronologia parafii diecezji częstochowskiej*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne” 40 (1966), nr 3, s. 63-73; J. K a p u ś c i ń s k i, *Dzieje Bractwa Różańca św. w parafii Lgota Wielka*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 30 (2002), s. 257; W. P a z e r a, J. K a p u ś c i ń s k i, *Matka Boża Łaskawa na ziemi lgockiej*, „Niedziela Częstochowska” 45 (2002), nr 23, s. V; J. K a p u ś c i ń s k i, *Dzieje parafii Lgota Wielka w odcinkach*, „U św. Klemensa. Parafialne pismo” 1–3 (2002), s. 3.

² Ch. Z i e l i ń s k i, *Sztuka sakralna. Co należy wiedzieć o budowie, urządzeniu, wyposażeniu, ozdobie i konserwacji Domu Bożego*, Lublin 1960, s. 76; J. K a p u ś c i ń s k i, *Kapliczki, figury, krzyże przydrożne...*, „Niedziela Częstochowska” 46 (2003), nr 18, s. IV.

placu wokół kościoła parafialnego i tam składano ciała zmarłych parafian³. Jednak oprócz cmentarza miejscem pochówku wiernych były także podziemia świątyni. Z powodu rozporządzenia władz kościelnych z 1230 r. w podziemiach mogły być jedynie składane ciała zmarłych kolatorów lub członków rodzin szlacheckich, zaś tylko za specjalnym zezwoleniem biskupa pod kościołem chowano innych wiernych. Dopiero arcybiskup gnieźnieński Mikołaj Kurowski w 1408 roku dał pozwolenie na składanie w podziemiach świątyni zmarłych dobrodziejów, którzy mieli znaczące zasługi w wspieraniu parafii⁴.

Wydaje się bardzo prawdopodobnym, iż pod wybudowanym kościołem parafialnym w Lgocie Wielkiej, od początku jego istnienia, znajdowały się podziemia. Rozciągały się one na całą długości i szerokości kościoła, zaś wejście do nich ulokowane było w głównej nawie tuż przed prezbiterium. Zatem w XV w. w parafii lgockiej zmarli parafianie byli chowani na cmentarzu wokół kościoła i pod podłogą w kościele⁵.

Cmentarz parafialny był właściwym miejscem grzebania parafian, dlatego znajdował się on w każdej parafii. Wierni obierali sobie na cmentarzu tzw. miejsca rodzinne, gdzie obok siebie chowano całe rodziny. W wielu przypadkach te same miejsca były przekazywane z pokolenia na pokolenie. Takie „dziedziczenie” wpływało m.in. na otaczanie tych miejsc szczególną troską i opieką⁶. Było natomiast zabronione grzebanie na tych cmentarzach m.in. nie ochrzczonych, heretyków, ekskomunikowanych, bluźnierców, samobójców i pu-

³ Chrześcijańskie cmentarze na ziemiach polskich powstały wraz z przyjęciem katolicyzmu i początkowo miejscem ich stał się plac przykościelny. Bardziej zasłużonych zmarłych chowano w podziemiach kościoła, a od XII w., zgodnie z *Dekretami Grzegorza IX*, każdy wierny mógł być złożony w kościelnej krypcie.

⁴ P. Pałka, *Cmentarz w Polsce*, w: *Encyklopedia katolicka*, 3 (1979), kol. 519.

⁵ Nie zachowały się żadne wzmianki w dokumentach kościelnych z XIV i XV w., które mówiły by, że w tym czasie pod świątynią lgocką były podziemia. Niemniej należy przyjąć taką hipotezę, gdyż wtedy powszechnie budowano drewniane kościoły z podziemiami, a ponadto dokumenty z późniejszych wieków stwierdzają istnienie podziemiów pod kościołem w Lgocie Wielkiej.

⁶ J. Lederer, *Friedhof. Rechtsbestimmungen*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, pod red. J. Höfer, K. Rahner, Freiburg 1960, t. 4, kol. 374; H. Insandowski, *Kościelne prawo pogrzebowe*, Włocławek 1930, s. 21 – 25; S. Hartlieb, *Nowe obrzędy pogrzebowe a zwyczaje polskie „Ruch Biblijno-Liturgiczny”* 27 (1974), s. 55.

blicznych grzeszników⁷. Na synodzie gnieźnieńskim w 1512 r. uchwalono, że dla ochrony przed zwierzyną cmentarz powinien zostać ogrodzony parkanem. Sposób ogrodzenia pozostawał uzależniony od warunków i zwyczajów Kościoła lokalnego. Dalsze rozporządzenia w kwestii cmentarza parafialnego były wydawane przez poszczególne ustawodawstwo partykularne⁸.

Pierwszą pisaną wzmiankę o cmentarzu parafialnym w Lgocie Wielkiej podała dopiero wizytacja arcybiskupa Jana Łaskiego w 1521 roku. Cmentarz ten znajdował się przy kościele, a rozciągał się na pobliskie tereny w kierunku zachodnim. Graniczył on od południowej strony z niezabudowanym placem, który posiadał sługa plebana. Prawdopodobnie w tym czasie był on już ogrodzony drewnianym parkanem⁹. Od XVI w. coraz bardziej akcentowano w życiu wiernych znaczenie śmierci drugiej osoby. Prowadziło to do coraz większego szacunku i opieki względem cmentarza, ponieważ miejsce to było często odwiedzane przez różnych wiernych, gdyż jego atmosfera wywoływała liczne wspomnienia z przeszłości¹⁰.

W siedemnastowiecznych dokumentach dotyczących parafii lgockiej wzmiankowano tylko, że cmentarz istniał. Był on nadal ogrodzony drewnianym parkanem, zaś rozmiary jego nie uległy zmianom. W jednym z narożników tego cmentarza, od południowo-wschodniej strony kościoła została wzniesiona drewniana dzwonnica. Na tym cmentarzu byli przeważnie chowani miejscowi parafianie, zaś bardziej zasłużeni dla parafii lgockiej spoczywali w grobowcach w podziemiach świątyni parafialnej.¹¹

⁷ Z. Chodyński, *Cmentarze w Polsce*, w: *Encyklopedia kościelna*, 3 (1874), s. 426.

⁸ P. Pałka, *dz. cyt.*, kol. 520; Ch. Zieliński, *dz. cyt.*, s. 76.

⁹ J. Łaski, *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, Gniezno 1880, t. 1, s. 492.

¹⁰ B. Nadolski, *Liturgika*, Poznań 1992, t. 3, s. 280.

¹¹ Acta visitationis totius Archidiaconatus Unieioviensis sub felicibus auspicijs illustrissimi principis & reuerendissimi dni, d. Ioannis Wężyk Dei & Apostolice Sedis gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae primatis & primi principis iuxta praescriptum constitutionum prouincialium, per adm. r.d. Lukam Wilkostowski, archidiaconum Unieiovien, canonicum Gnesnen & parochum Koninen in anno Dni MDCXXXVI feliciter expeditae, ADW sygn. AAG. Wiz. 5, Opis parafii Lgota Wielka, s. 76; Acta visitationis Archidiaconatus Unieioviensis sub felicibus auspicijs celsissimi principis & reuerendissimi domini, dni Ioannis Staphani Wydzga, Dei & Apostolicae Sedis gratia archiepiscopi Gnesnensis, legati nati, Regni Poloniae prima-

Wiek XVIII nie przyniósł większych zmian w zwyczajach i praktykach pochówku zmarłych parafian z Lgoty Wielkiej. Nie wspomniano w żadnych dokumentach archiwalnych o zwiększeniu rozmiarów cmentarza, tym samym drewniany parkan ogrodzeniowy nadal zakreślał granice tego świętego miejsca. Natomiast pojawiło się w aktach parafialnych dość precyzyjne określenie miejsca pochówku wiernych. Każdy pogrzeb posiadał zapis w księdze metrykalnej. Na jego treść składały się m.in. nazwisko i stanowisko duchownego, dane personalne osoby zmarłej, miejsce zamieszkania zmarłego i miejsce pochówku na cmentarzu. Miejsce to było określane przez wskazanie jednego z czterech kierunków geograficznych. Zmarłych więc grzebano w konkretnej części cmentarza, oznaczonej np. formułą „ad occasum solis” (na zachodzie słońca) lub „ad aquilonem” (na północy). Ponadto w podziemiach kościoła, bezpośrednio pod głównym ołtarzem, znajdował się murowany grób kapłanów lgockich. W 1744 r. został on odrestaurowany, ponieważ uszkodzenia były na tyle poważne, że sprawiały trudności w grzebaniu zmarłego. Akta archiwalne z tego okresu wymieniły w krypcie kościelnej jeszcze jeden grób murowany, lecz był on już wtedy całkowicie zniszczony, a brak danych o jakimkolwiek pochówku w nim stwarza problem z identyfikacją jego funkcji i charakteru. Ponadto w tym okresie znaczna liczba zmarłych parafian, bądź to dzieci, bądź to młodych ludzi, została złożona w krypcie, znajdującą się pod podłogą kościoła¹².

tis & primi principis, iuxta praescriptum constitutionum provincialium, per adm. r.d. Andream Pruski, provisum & domesticum praelatum, archidiaconum Unieiuoiensem in anno Dni 1683 - tio - MDCXXXIII feliciter expeditae, Archiwum Diecezjalne we Włocławku (skrót: ADW) sygn. AAG.Wiz. 8, Opis parafii Lgota Wielka, s. 284 - 287.

¹² Liber metricarum ecclesiae parochialis in Lgota, Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej (skrót: AACz) sygn. KM 627, Liber defunctorum z lat 1730 - 1753, s. 111 - 138; Tamże, AACz sygn. KM 627, Inwentarz kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej z 1744 r., s. 107; Liber metrices baptisatorum, copulatorum et defunctorum ecclesiae Lgotensis regimine reverendi Michaelis Sulimae Kamiński sub eiusdem ecclesiae rectoris anno septimo a possessione eius inceptus, scilicet die 15 Maii anno Domini 1783 - tio, AACz sygn. KM 628, Liber defunctorum ecclesiae Lgotensis regimine reverendi Michaelis Sulimae Kamiński curati et praebendarii eiusdem ecclesiae a die 19 Januarii anno Domini 1787, s. 149 - 264; Akta dziekana dekanatu brzeźnickiego dotyczące kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej, AACz sygn. II 235, Opis kościoła parafialnego i stanu beneficjum w Lgocie Wielkiej z 1797 r., s. 7.

W pochówku wiernych w podziemiach świątyni lgockiej w XVIII w. można odnaleźć pewną prawidłowość. Ciała zmarłych były chowane w trumnach na całej długości i szerokości kościoła, który w tym czasie posiadał nieco zmieniony kształt, bowiem w wieku wcześniejszym, od strony południowej świątyni, została dobudowana kaplica pod wezwaniem św. Anny¹³. Również w podziemiach tej kaplicy byli chowani zmarli parafianie. Pochówek zatem odbywał się według pewnego kryterium. Osoby stanu duchownego i wywodzące się z zamożnych rodzin szlacheckich grzebano pod głównym ołtarzem. Także zamożni oraz miejscowi dziedzice spoczywali w krypcie pod kaplicą św. Anny. Natomiast pod lewym bocznym ołtarzem (pod wezwaniem św. Antoniego) były chowane osoby w wieku młodzieńszym, zaś w podziemiach prawego ołtarza bocznego (pod wezwaniem św. Klemensa) chowano zmarłe dzieci¹⁴.

Z zachowanych ksiąg metrykalnych z XVIII w. można ustalić jaka była w tym czasie umieralność w parafii lgockiej. W latach 1730–1753 była następująca ilość pogrzebów:

1730 - 14	1734 - 10	1738 - 20	1742 - 12	1746 - 15	1750 - 12
1731 - 3	1735 - 10	1739 - 19	1743 - 6	1747 - 9	1751 - 12
1732 - 7	1736 - 21	1740 - 9	1744 - 4	1748 - 7	1753 - 11
1733 - 4	1737 - 94	1741 - 12	1745 - 8	1749 - 3	1753 - 8

Razem 330¹⁵

Z lat 1754–1784 brakuje danych metrykalnych i nie sposób podać żadnych informacji, natomiast w latach 1785 - 1800 zmarła następująca liczba parafian:

1785 - 28	1788 - 60	1791 - 42	1794 - 32	1797 - 44	1800 - 58
1786 - 53	1789 - 46	1792 - 52	1795 - 46	1798 - 66	
1787 - 35	1790 - 51	1793 - 32	1796 - 54	1799 - 57	

Razem 756¹⁶

¹³ S. Chodyński, *Catalogus ecclesiarum et utiusque cleri tam saecularis quam regularis diocesis Vladislaviensis seu Calisiensis pro anno Domini 1880*, Varsoviae 1879, s. 89–90.

¹⁴ Liber metricarum ecclesiae parochialis in Lgota, AACz sygn. KM 627, Liber defunctorum z lat 1730 - 1753, ss. 127, 132, 133, 134.

¹⁵ Tamże, s. 111–138.

Sprawy związane z cmentarzem lgockim uległy znaczącym zmianom w pierwszej poł. XIX w. Z przyczyn m.in. sanitarnych powstawały w tym czasie cmentarze w miejscach, położonych w pewnej odległości od kościoła i budynków mieszkalnych wiernych. W wyniku rozporządzenia władz pruskich z dnia 14 listopada 1802 r., został wprowadzony nakaz przeniesienie cmentarza parafialnego poza obręb wsi i miast. Po 1810 r. już prawie wszędzie cmentarze te były zlokalizowane na peryferiach miejscowości. W parafii lgockiej także powstał on po 1810 r., ponieważ akta archiwalne z wcześniejszych okresów nie wymieniały tego obiektu sakralnego¹⁷.

Po pierwszej dekadzie XIX w. w parafii Lgota Wielka istniały dwa cmentarze, z których jeden mieścił się przy kościele, zaś drugi rozciągał się na wolnym polu w kierunku południowo - wschodnim od pierwszego. Prowadziła do niego droga o szerokości 1,5 pręta. Cmentarz przykościelny był ogrodzony drewnianym parkanem, który w 1826 r. posiadał liczne uszkodzenia. Ks. Jan Gorelski, w porozumieniu z jakimś „budowniczym”, sporządził plany na przeprowadzenie gruntownego remontu. Jednak dane z 1834 r. wykazały, że remont ten nie został zrealizowany, a cmentarz pozostał w tym czasie bez żadnego ogrodzenia. Drugi cmentarz (w polu) już w 1826 r. miał wybudowany parkan z kamieni układanych na mchu oraz bramę, która posiadała solidne zamknięcie. W 1834 r. stan tego cmentarza przedstawiał się dość podobnie, jak sprzed ośmiu lat¹⁸. Oprócz cmentarza

¹⁶ Liber metrices baptisatorum, copulatorum et defunctorum ecclesiae Lgotensis regimine reverendi Michaelis Sulimae Kamiński sub eiusdem ecclesiae rectoris anno septimo a possessione eius inceptus, scilicet die 15 Maii anno Domini 1783 - tio, AACz sygn. KM 628, Liber defunctorum ecclesiae Lgotensis sub regimine reverendi Michaelis Sulimae Kamiński curati et praebendarii eiusdem ecclesiae a die 19 Januarii anno Domini 1785, s. 149-264.

¹⁷ L. Dunin, *Cmentarze grzebalne, w: Budowa i konserwacja kościołów. Poradnik - Vademecum*, pod red. A. Grabowskiego, F. Olszewskiego, B. Schmidta, Warszawa 1981, s. 320; Z. Chodyński, *dz. cyt.*, s. 433; P. Pałka, *dz. cyt.*, kol. 520; Akta dziekana dekanatu brzeźnickiego dotyczące kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej, AACz sygn. II 235, Opis parafii w Lgocie Wielkiej z dnia 23 lipca 1810 r., s. 35.

¹⁸ Akta dziekana dekanatu brzeźnickiego dotyczące kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej, AACz sygn. II 235, Opis parafii w Lgocie Wielkiej z dnia 13 lipca 1826 r., s. 47; Tamże, AACz sygn. II 235, Opis parafii w Lgocie Wielkiej z dnia 6 maja 1831 r., s. 143; Akta Konsystorza Generalnego Kaliskiego w przedmiocie kościoła i prob-

miejszem pochówku dla parafian lgockich były nadal podziemia kościoła. Na pierwszą poł. XIX w. przypadły bardzo liczne przypadki takiego typu zgrzebania zmarłych. Byli oni pochowani w trumnach, luźno rozmieszczonych na całej szerokości i długości świątyni¹⁹.

W drugiej poł. XIX w. wciąż w parafii lgockiej były ulokowane dwa cmentarze. Stan cmentarza przykościelnego znacznie się poprawił, gdyż w latach 1876 - 1880 posiadał on ogrodzenie, wzniesione z kamienia polnego i zaprawy wapiennej. Na murze tym znajdował się daszek z ułożonych cegieł. Parkan ten planowano poddać jednak pewnym remontom, gdyż na ten cel zostało zakupione wapno. Na terenie tego cmentarza rosło kilka starych drzew, pośród których wyróżniały się dwie ogromnych rozmiarów lipy. Natomiast drugi cmentarz w 1876 r. nie posiadał żadnego ogrodzenia, jednak już w następnym roku otoczono go parkanem z kamienia polnego i wapna, a nadto zwiększono jego rozmiary o ponad 200 prętów. Ziemie na ten cel zostały wydzielone z gruntów Agaty Kuśmerek, Antoniego Bugajskiego i Wojciecha Zatorskiego. Na cmentarzu tym nie rosło wiele drzew, lecz były plany, aby w 1886 r. obsadzić drzewostanem tereny cmentarza i grunty leżące wzdłuż drogi, która prowadziła do niego. Droga ta była okopana po obu stronach rowem. Na terenie tych dwóch lgockich cmentarzy do końca XIX w. nie dokonano już bardziej istotnych zmian²⁰. W latach 1850 - 1900 nie został odnotowany w księgach metrykalnych, ani w innych księgach archiwalnych, pochówek

stwa w Lgocie, AACz sygn. II 10, Opis stanu parafii w Lgocie Wielkiej z dnia 18 września 1834 r., s. 205.

¹⁹ Karty zabytków ruchomych kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej, Archiwum Wojewódzkiego Oddziału Służb Ochrony Zabytków w Łodzi. Delegatura w Piotrkowie Trybunalskim (skrót: AWOSOZŁDP) sygn. brak, Opis dziewiętnastowiecznych trumien z krypty kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej, brak paginacji.

²⁰ Akta dziekana dekanatu brzeźnickiego dotyczące kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej, AACz sygn. II 235, Opis parafii w Lgocie Wielkiej z dnia 20 lipca 1876 r., s. 172; Tamże, AACz sygn. II 235, Opis parafii w Lgocie Wielkiej, uczyniony przez ks. Marcina Kochańskiego w 1876 r., s. 187; Tamże, AACz sygn. II 235, Opis parafii w Lgocie Wielkiej z dnia 10 stycznia 1880 r., s. 188; Księga protokołów wizytacji biskupich i dziekańskich parafii Lgota Wielka koło Radomska, Archiwum Parafialne w Lgocie Wielkiej (skrót: APL) sygn. 115, Opis kościoła parafialnego w Lgocie sporządzony z polecenia Jaśnie Wielmożnego Biskupa Diecezji Kujawsko - Kaliskiej Aleksandra Kazimierza Bereźniewicza przez miejscowego administratora ks. Marcina Kochańskiego w 1885 roku, ss. 12, 20.

zmarłego w podziemiach kościoła w Lgocie Wielkiej. Osoby nieżyjące, które posiadały ten przywilej, były wtedy chowane na cmentarzu, gdzie budowano dla nich duże pomniki i grobowce²¹.

Wiek XIX w parafii lgockiej charakteryzował się większą liczebnością śmiertelności w stosunku do poprzedniego stulecia. Ilość pogrzebów przypadających na kolejne lata przedstawiała się następująco:

1801 - 60	1818 - 51	1835 - 61	1852 - 40	1869 - 18	1886 - 50
1802 - 60	1819 - 74	1836 - 50	1853 - 72	1870 - 39	1887 - 88
1803 - 61	1820 - 52	1837 - 59	1854 - 59	1871 - 84	1888 - 81
1804 - 46	1821 - 67	183 8-102	1855 - 75	1872 - 89	1889 - 71
1805 - 59	1822 - 66	1839 - 45	1856 - 54	1873 - 68	1890 - 79
1806 - 59	1823 - 68	1840 - 30	1857 - 44	1874 - 69	1891 - 76
1807 - 70	1824 - 77	1841 - 28	1858 - 45	1875 - 70	1892 - 92
1808 - 42	1825 - 71	1842 - 26	1859 - 45	1876 - 52	1893 - 118
1809 - 65	1826 - 53	1843 - 33	1860 - 49	1877 - 67	1894 - 72
1810 - 58	1827 - 93	1844 - 31	1861 - 38	1878 - 59	1895 - 69
1811 - 49	1828 - 109	1845 - 26	1862 - 34	1879 - 82	1896 - 70
1812 - 62	1829 - 114	1846 - 41	1863 - 38	1880 - 66	1897 - 81
1813 - 78	1830 - 59	1847 - 45	1864 - 30	1881 - 70	1898 - 67
1814 - 71	1831 - 64	1848 - 54	1865 - 31	1882 - 89	1899 - 92
1815 - 52	1832 - 66	1849 - 37	1866 - 83	1883 - 52	1900 - 75
1816 - 67	1833 - 55	1850 - 30	1867 - 48	1884 - 88	
1817 - 52	1834 - 63	1851 - 38	1868 - 30	1885 - 129	

Razem 6136²²

²¹ Księga Zejścia Unikat zwana Parafii Lgota poczynająca się od 1849 do 1873, APL sygn. 47, s. 1–520; Księga metrykalna zmarłych w parafii Lgota Wielka z lat 1883–1898, APL sygn. 55, s. 1–240.

²² Liber metrices baptisatorum, copulatorum et defunctorum ecclesiae Lgotensis regimine reverendi Michaelis Sulimae Kamiński sub eiusdem ecclesiae rectoris anno septimo a possessione eius inceptus, scilicet die 15 Maii anno Domini 1783-tio, AACz sygn. KM 628, Liber defunctorum ecclesiae Lgotensis sub regimine reverendi Michaelis Sulimae Kamiński curati et praebendarii eiusdem ecclesiae a die 19 Januarii anno Domini 1785, s. 149–64; Liber metrices baptisatorum, copulatorum et defunctorum ecclesiae Lgotensis sub regimine reverendi Jacobi Nicolai Lefranc eiusdem ecclesiae rectoris anno tertio a possessione eius inceptus, scilicet die 1 Januarii anno Domini 1806, AACz sygn. KM 629, Liber defunctorum ecclesiae Lgotensis sub regimine reverendi Jacobi Nicolai Lefranc curati et praebendarii eiusdem ecclesiae a die 1 Iunii anno Domini 1808, s. 127–214; Księga metrykalna zmarłych w parafii Lgota Wielka z lat 1826–1838, APL sygn. 37, s. 1–380; Księga metrykalna zmarłych w parafii Lgota

Dzieje pochówku w parafii Lgota Wielka na przestrzeni wieków dowiodły, iż grzebanie zmarłych miało dość urozmaiconą formę, która z czasem stawała się bardziej jednolita. Wraz z końcem XIX w. skończył się zwyczaj składania zmarłych pod podłogą kościoła parafialnego. Wszystkie pogrzeby w XX w. rozpoczynały się nabożeństwem żałobnym w świątyni lgockiej, a następnie w kondukcje żałobnym przechodzono na cmentarz, który znajdował się w odległości 1 km od kościoła²³.

Powstanie krypty

W drugiej poł. XX w. zaszły pewne zmiany w funkcjonowaniu podziemiów kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej. Podczas prac remontowych, które miały zapewnić wzmocnienie fundamentów świątyni i położenie w niej nowej podłogi, zainteresowano się także znaczną ilością trumien znajdujących się pod drewnianą podłogą kościoła. Trumny te były umiejscowione na całej długości i szerokości kościoła. Wejście do tego podziemnego cmentarza było ulokowane wewnątrz kościoła w nawie głównej przed prezbiterium. Wchodziło się tam podnosząc drewnianą klapę i pokonując kilka drewnianych schodów w dół. Takie rozwiązanie trwało prawdopodobnie od samego początku istnienia kościoła lgockiego, aż do lat osiemdziesiątych XX wieku²⁴.

Przed położeniem nowej cementowej posadzki należało zerwać starą podłogę z desek. Prace te pozwoliły odkryć dość liczny zbiór

Wielka z lat 1839–1848, APL sygn. 43, s. 1–136; Księga Zejścia Unikat zwana Parafii Lgota poczynająca się od 1849 do 1873, APL sygn. 47, s. 1–520; Księga metrykalna zmarłych parafii Lgota Wielka z lat 1868–1882, APL sygn. 52, s. 1–384; Księga metrykalna zmarłych w parafii Lgota Wielka z lat 1883–1898, APL sygn. 55, s. 1–240; Księga metrykalna zmarłych w parafii Lgota Wielka z lat 1899–1914, APL sygn. 59, s. 1–48.

²³ Księga metrykalna zmarłych w parafii Lgota Wielka z lat 1899–1914, APL sygn. 59, s. 1–281; Księga Unikat Zmarłych parafii Lgota Wielka za kwiecień 1946 - grudzień 1947 roku, APL sygn. 76, s. 1–37; Duplikat Aktów Zmarłych parafii Lgota Wielka. Rok 1990–1997, APL sygn. 110, s. 1–111; Szkic monograficzny parafii i kościoła we wsi Lgota Wielka koło Radomska, APL sygn. 132, Opis wydarzeń kościelnych w parafii lgockiej z lat 1991–1999 sporządzony przez miejscowego proboszcza ks. Henryka Ładę, s. 50–53.

²⁴ *Tajemnicza wypraw*, „U św. Klemensa. Parafialne pismo” 4 (2002), s. 4–5.

dziewiętnastowiecznych trumien. W związku z tym miejscowy proboszcz ks. Mirosław Przybyłowicz postanowił wymurować pod całym prezbiterium kryptę, do której to można by było przenieść znaczną ilość trumien. Prace murarskie zakończono w 1984 r. Nowa krypta posiadała następujące wymiary: 3,5 m długości, 4 m szerokości i 1,5 – 2 m wysokości. Cała została wybudowana z pustaków i cegły. Sklepienie zaś zostało utrzymane w kształcie kolebki, jednocześnie zamurując pierwotne wejście. Pozostały jedynie nadal drewniane schody. Od strony wschodniej kościoła utworzono kanał wentylacyjny z małym okienkiem, który był jedyną drogą dostania się do tej krypty. Za głównym ołtarzem znajdował się w podłodze otwór prowadzący do kanału wentylacyjnego, ciągnącego się na długości 2 m. Kanał ten miał szerokości 0,5 m a wysokości 0,9 m. Wewnątrz krypty na sklepieniu został sporządzony napis, informujący w którym roku zostało wybudowane to pomieszczenie²⁵.

Należało zatem tylko przenieść trumny z całego obszaru podziemiów kościoła do nawopowstałej krypty, ale dokonać tego mogła jedynie specjalna grupa konserwatorów zabytków z Piotrkowa Trybunalskiego, w kompetencjach których mieściło się odpowiednie zabezpieczenie tego cennego zbioru. Do krypty więc trafiło 40 trumien, natomiast jeszcze znaczna ich ilość pozostała nadal pod podłogą kościoła. Dotarcie to tego zbioru trumien obecnie nie jest możliwe, gdyż nie ma tam żadnego wejścia. Pozostaje pytanie: dlaczego tylko taka liczba trumien znalazła się w krypcie? Być może były to najlepiej zachowane egzemplarze. Wszystkie trumny powstały na przestrzeni 1799–1809 r. Pochowani w nich parafianie wywodzą się m.in. ze znanych rodzin szlacheckich w okolicy, a na podstawie danych metrykalnych można niektórych z nich zidentyfikować²⁶.

²⁵ Karty zabytków ruchomych kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej, AWO-SOZLDP sygn. brak, Opis dziewiętnastowiecznych trumien z krypty kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej, brak paginacji.

²⁶ Tamże; *Tajemnicza wyprawa*, s. 4–5; Liber metrices bapstisatorum, copulatorum et defunctorum ecclesiae Lgotensis sub regimine reverendi Michaelis Sulimae Kamiński eiusdem ecclesiae rectoris anno septimo a possessione eius inceptus, scilicet die 15 Maii anno Domini 1783–tio, AACz sygn. KM 628, Liber defunctorum ecclesiae Lgotensis sub regimine reverendi Michaelis Sulimae Kamiński curati et praebendarii eiusdem ecclesiae a die 19 Januarii anno Domini 1785, s. 259.

3. Opis trumien

Ze względu na znaczną liczbę trumien znajdujących się w krypcie, a także biorąc pod uwagę ich stan zniszczenia spowodowany starością, należałoby przyjąć pewien schemat opisu tego całego zbioru podziemnego. Takie rozwiązanie ułatwi lepszą orientację w całym zasobie krypty oraz stanie się niezbędną pomocą przy badaniach stopnia uszkodzenia poszczególnych egzemplarzy na przestrzeni następujących lat i wieków.

Z racji na pewne trudności w dotarciu do opracowanego już schematu opisu trumien, a nawet biorąc pod uwagę ewentualność jego nieistnienia w ogóle ze względu na dość nietypową tematykę, należało zatem sporządzić całkowicie pionierski układ opisu, który zawierałby wszystkie ważne i istotne elementy objaśniające. Wzorując się m.in. na schemacie opisu jednostek archiwalnych²⁷, a także wykorzystując dokumentację konserwatora zabytków²⁸, sporządzono schemat, który składa się z następujących segmentów: 1. sygnatura (sygn.), 2. data powstania, 3. opis zewnętrzny (materiał z jakiego powstała trumna, wymiar - podana długość w cm, inskrypcja, stan zachowania), 4. uwagi (ciekawsze informacje).

Tak sporządzony schemat opisu trumien uwzględnia dość znaczną ilość informacji, które można odczytać z zewnętrznego oglądu trumny. Nadanie poszczególnym trumnom sygnatury umożliwia bez zbędnych wysiłków odnalezienie w całym zbiorze konkretnej trumny. Wskazanie czasu śmierci zmarłego określa z dużą precyzją datę wykonania trumny. Opis zewnętrzny ma na celu przede wszystkim wydobycie istotnych wiadomości o poszczególnych trumnie, a więc będzie

²⁷ S. Librowski, *Repertorium akt wizytacji kononicznych dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 31 (1975), s. 27–30; J. Związek, *Inwentarz ksiąg konsystorskich i dziekańskich w Archiwum Diecezjalnym w Częstochowie*, „Ziemia Częstochowska” 19 (1993), s. 13; Tenże, *Inwentarz łacińskich ksiąg metrykalnych Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 37 (1978), s. 185–191; W. Kujawski, *Repertorium ksiąg wizytacyjnych diecezji kujawsko-pomorskiej przechowywanych w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 68 (1997), s. 27–162.

²⁸ Karty zabytków ruchomych kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej, AWO-SOZLDP sygn. brak, Opis dziewiętnastowiecznych trumien z krypty kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej, brak paginacji.

dotyczył ustalenia rodzaju materiału z jakiego została ona wykonana, podania jej długości (szerokość trumny nie ma aż tak wielkiego znaczenia, bowiem na podstawie samej tylko długości można odczytać wiele informacji), rozszyfrowania konkretnych znaków i napisów na trumnie (przez co z łatwością można np. ustalić na podstawie ksiąg metrykalnych dane personalne zmarłego, a także dowieść wielu innych interesujących faktów) oraz wykazania realnego stanu zniszczenia trumny. Całość schematu opisu trumien zamykają uwagi, które mają na celu podanie informacji jeszcze do tej pory nie uwzględnionych. Konstrukcja takiego schematu opisu pozwoli zgromadzić dość znaczną porcję materiału deskryptywnego, tym samym przyczyniając się do pełniejszego poznania przeszłości trumien, zgromadzonych w krypcie kościelnej.

Przy opisie poszczególnych trumien krypty lgockiej zastosowano klucz chronologiczny, a więc wszystkie trumny zostały skatalogowane według zasady: od najstarszej do najmłodszej.

- 1 (1. Sygn.) 1
 (2. Data powstania) 1799
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 190, inskrypcja – litery malowane ręcznie, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Trumna posiada następujący napis w kolorze czarnym: „1799”.
- 2 (1. Sygn.) 2
 (2. Data powstania) 1800
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 110, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 6 – 7 letnie. Po bokach umieszczone są czarne napisy, zaś na wieku widnieje namalowany czarny krzyż.
- 3 (1. Sygn.) 3
 (2. Data powstania) 1800
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 200, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dość zniszczona.
 (4. Uwagi) Trumna nie posiada wieku, lecz zastępują je dwie zwykłe deski. Na bocznej części widnieje napis: „IHS 1800”.

- 4 (1. Sygn.) 4
 (2. Data powstania) 1800
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 82, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 4–5 letnie. Na bocznej części znajduje się czarny napis: „IHS 1800”, zaś na wieku widnieje krzyż, namalowany także w czarnym kolorze.
- 5 (1. Sygn.) 5
 (2. Data powstania) 1801
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 75, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – zniszczona.
 (4. Uwagi) Trumna nie posiada jednego boku. Wielkość jej wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 3 - 4 letnie. Na bocznej części znajduje się czarny napis: „IHS 1801”.
- 6 (1. Sygn.) 6
 (2. Data powstania) 1802
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno obite ciemnozielonym sukniem, wymiar – 200, inskrypcja – enklawy i ligatury, stan zachowania – dość zniszczona.
 (4. Uwagi) Na bocznych częściach trumny znajdują się następujące napisy, wykonane z klinów i gwoździ: „Obiit (cetatis A dice) AD 1802 /35/ 21 Junii”. Zmarła była dziedziczką Woli Blakowej i kasztelanką wieluńską. Nazywała się Tekla Rychłowska. Wyszła ona za mąż za kasztelana wieluńskiego Józefa Rychłowskiego. Z małżeństwa tego przyszedł na świat w 1794 r. syn Stanisław. Mając zaledwie 35 lat Tekla ciężko zachorowała i zmarła w dniu 21 czerwca 1802 r. Przed śmiercią przyjęła sakramenty św. Została pochowana w murowanym grobowcu, który w 1802 r. znajdował się w podziemiach kościoła parafialnego pod głównym ołtarzem²⁹.

²⁹ Szkic monograficzny parafii i kościoła we wsi Lgota koło Radomska, APL sygn. 132, O miejscowościach starych i nowszych, s. 8; Liber metrices baptisatorum, copulatorum et defunctorum ecclesiae Lgotensis sub regimine reverendi Michaelis Sulimae Kamińskiego eiusdem ecclesiae rectoris anno septimo a possessione eius inceptus, scilicet

- 7 (1. Sygn.) 7
 (2. Data powstania) 1803
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 182, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Trumna posiada napisy w kolorze czerwonym, zaś na wieku znajduje się namalowany czarny krzyż w czerwonym obramowaniu.
- 8 (1. Sygn.) 8
 (2. Data powstania) 1803
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 90, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Trumna jest pomalowana w kolorze brązowym. Wielkość jej wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 4 – 5 letnie. Na bocznej części znajduje się czarny napis: „IHS 1803”.
- 9 (1. Sygn.) 9
 (2. Data powstania) 1803
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 100, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 5–6 letnie. Na bocznej części znajduje się czarny napis: „IHS 1803”, zaś na wieku widnieje duży krzyż, namalowany w kolorze białym.
- 10 (1. Sygn.) 10
 (2. Data powstania) 1803
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 100, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 5 – 6 letnie. Na bocznej części znajduje się czarny napis:

die 15 Maii anno Domini 1783-tio, AACz sygn. KM 628, Liber defunctorum ecclesiae Lgotensis sub regimine reverendi Michaelis Sulimae kamiński curati et praebendarii eiusdem ecclesiae a die 19 Januarii anno Domini 1785, s. 219; Karty zabytków ruchomych kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej, AWOSOZLDP sygn. brak, Opis dziewiętnastowiecznych trumien z krypty kościoła parafialnego w Lgocie Wielkiej, brak paginacji.

- „IHS 1803”, zaś na wieku widnieje duży krzyż, namalowany w kolorze czerwonym.
- 11 (1. Sygn.) 11
 (2. Data powstania) 1803
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 92, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Na bocznej części trumny znajduje się czarny napis: „IHS 1803 umarła 3 lata”.
- 12 (1. Sygn.) 12
 (2. Data powstania) 1804
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 182, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Trumna jest cała w kolorze czerwonym. Posiada różne ornamenty wykonane białą farbą. Również w kolorze białym zachowane są po bokach następujące napisy: „IHS S” i „1804”.
- 13 (1. Sygn.) 13
 (2. Data powstania) 1805
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 90, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Trumna jest pomalowana w kolorze ciemnozielonym. Wielkość jej wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 4 – 5 letnie. Na bocznej części znajduje się czarny napis: „IHS 1805”.
- 14 (1. Sygn.) 14
 (2. Data powstania) 1806
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 90, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Na bocznych częściach trumny zostały sporządzone następujące napisy: „IHS Apolonia Krochmalska” i „umarła w roku 1806 dnia 4 lutego lat dwa”. Na wieku znajduje się namalowany czarny krzyż.
- 15 (1. Sygn.) 15
 (2. Data powstania) 1807
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 92, inskrypcja – litery malowane ręcznie, stan zachowania – dobry.

(4. Uwagi) Trumna powstała z desek zwykłych – ciosanych, zaś wieko zabite jest dwoma kołkami z drewna. Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 4 – 5 letnie. Na bocznej części znajduje się napis: „umarła 1807 dnia 26 września”. Zmarła była dziewczynką o imieniu Elżbieta, córką Pawła i Anny Żabickich, dziedziców części Woli Blakowej. Została pochowana w murowanym grobowcu, który w 1807 r. znajdował się pod głównym ołtarzem kościoła³⁰.

16 (1. Sygn.) 16

(2. Data powstania) 1808

(3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 190, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.

(4. Uwagi) Trumna jest cała w kolorze ciemnozielonym. Posiada po bokach dwa uchwyty metalowe. Jest bogato zdobiona, co może świadczyć, że został w niej pochowany jakiś członek miejscowej rodziny szlacheckiej lub jakiś duchowny. Na bokach trumny jest wykonany następujący napis w kolorze czarnym: „A.D. 1808 IHS M. B.”.

17 (1. Sygn.) 17

(2. Data powstania) 1809

(3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 105, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.

(4. Uwagi) Trumna jest cała w kolorze niebieskim. Jej wielkość wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 5 – 6 letnie. Na bocznej części umieszczony jest następujący czarny napis: „IHS 1809”.

18 (1. Sygn.) 18

(2. Data powstania) – nie zachowała się.

(3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 140, inskrypcja – brak, stan zachowania – zniszczona.

³⁰ Liber metrices baptisatorum, copulatorum et defunctorum ecclesiae Lgotensis sub regimine reverendi Michaelis Sulimae Kamiński eiusdem ecclesiae rectoris anno septimo a possessione eius inceptus, scilices die 15 Maii anno Domini 1783 – tio, AACz sygn. KM 628, Liber defunctorum ecclesiae Lgotensis sub regimine reverendi Michaelis Sulimae Kamiński curati et praebendarii eiusdem ecclesiae a die 19 Januarii anno Domini 1785, s. 259; Szkic monograficzny parafii i kościoła we wsi Lgota Wielka koło Radomska, APL sygn. 132, O miejscowościach starych i nowszych, s. 9.

(4. Uwagi) Z całej trumny zachowało się tylko wieko. Na wierzchniej jego części znajduje się namalowany czarny krzyż.

19 (1. Sygn.) 19

(2. Data powstania) – nie zachowała się.

(3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 200, inskrypcja – brak, stan zachowania – dobry.

(4. Uwagi) Cała trumna jest w kolorze ciemnozielonym. Na wieku znajduje się namalowany biały krzyż.

20 (1. Sygn.) 20

(2. Data powstania) – nie zachowała się.

(3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno obite sukniem, wymiar – 182, inskrypcja – litery malowane ręcznie, stan zachowania – dobry.

(4. Uwagi) Trumna posiada bardzo estetyczny wygląd, co może sugerować, iż został w niej pochowany jakiś członek miejscowej rodziny szlacheckiej lub jakiś duchowny. Napisy umieszczone są na suknie, jednak z powodu znacznego zniszczenia nie sposób ustalić jaka jest ich treść i jakiego są one koloru.

21 (1. Sygn.) 21

(2. Data powstania) - nie zachowała się.

(3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 187, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.

(4. Uwagi) Trumna jest cała w kolorze ciemnozielonym. Jest bogato zdobiona. Posiada różne ornamenty wykonane białą farbą. Na wieku znajduje się duży biały krzyż otoczony ramką w kolorze żółtym. Zachowane są po bokach następujące napisy w kolorze białym: „IHS S” i „... wieku umarła”.

22 (1. Sygn.) 22

(2. Data powstania) – nie zachowała się.

(3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 170, inskrypcja – brak, stan zachowania – dość zniszczona.

(4. Uwagi) Trumna nie posiada wieka, lecz zastępuje je zwykła deska.

- 23** (1. Sygn.) 23
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 185, inskrypcja – brak, stan zachowania – dość zniszczona.
 (4. Uwagi) Trumna nie posiada wieka, lecz zastępuje je zwykła deska.
- 24** (1. Sygn.) 24
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 105, inskrypcja – brak, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 5 – 6 letnie.
- 25** (1. Sygn.) 25
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 105, inskrypcja – litery malowane ręcznie i ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 5–6 letnie. Na bocznej części widnieją napisy w czerwonym kolorze.
- 26** (1. Sygn.) 26
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 88, inskrypcja – brak, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 4–5 letnie. Na wieku trumny znajduje się namalowany czarny krzyż.
- 27** (1. Sygn.) 27
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 120, inskrypcja – brak, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 7 – 8 letnie.
- 28** (1. Sygn.) 28
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.

- (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 102, inskrypcja – ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 5 – 6 letnie. Na bocznej części znajduje się czarny napis: „IHS”, zaś na wieku widnieje duży krzyż, namalowany w czarnym kolorze.
- 29** (1. Sygn.) 29
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 90, inskrypcja – brak, stan zachowania – dość zniszczona.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 4 – 5 letnie. Wieko jest w znacznym stopniu uszkodzone.
- 30** (1. Sygn.) 30
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 200, inskrypcja – ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Na wieku trumny widnieje duży krzyż, namalowany w kolorze białym.
- 31** (1. Sygn.) 31
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 180, inskrypcja – brak, stan zachowania – zniszczona.
 (4. Uwagi) Trumna nie posiada wieka.
- 32** (1. Sygn.) 32
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 170, inskrypcja – brak, stan zachowania – zniszczona.
 (4. Uwagi) Trumna nie posiada wieka.
- 33** (1. Sygn.) 33
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 110, inskrypcja – brak, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 6–7 letnie. Na wieku widnieje namalowany czarny krzyż.

- 34 (1. Sygn.) 34
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 60, inskrypcja – brak, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko nowonarodzone.
- 35 (1. Sygn.) 35
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 96, inskrypcja – brak, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 5 – 6 letnie.
- 36 (1. Sygn.) 36
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 80, inskrypcja – ligatury, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 3 - 4 letnie. Na bocznej części znajduje się czarny napis: „IHS”.
- 37 (1. Sygn.) 37
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 78, inskrypcja – brak, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 3 - 4 letnie.
- 38 (1. Sygn.) 38
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 55, inskrypcja – brak, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko nowonarodzone.
- 39 (1. Sygn.) 39
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 60, inskrypcja – brak, stan zachowania – dobry.

- (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko nowonarodzone lub jednoroczne. Na jednym z boków widnieje namalowany czarny krzyż.
- 40 (1. Sygn.) 40
 (2. Data powstania) – nie zachowała się.
 (3. Opis zewnętrzny) materiał – drewno, wymiar – 80, inskrypcja – brak, stan zachowania – dobry.
 (4. Uwagi) Wielkość trumny wskazuje, iż pochowano w niej dziecko 3 - 4 letnie. Cała trumna jest w kolorze czarnym.

Zakończenie

Z racji, iż początki parafii Lgota Wielka sięgają średniowiecza, to dzieje obrządku pogrzebowego w tej placówce kościelnej mają bogatą przeszłość. Na przestrzeni blisko 650 lat forma pochówku zmarłych uzależniona była od zwyczajów konkretnej epoki, zaś na ilość występowania pogrzebów wpływało wiele różnych okoliczności. Szczególnym miejscem składania ciał zmarłych w parafii lgockiej była krypta w podziemiach miejscowego kościoła. Byli w niej chowani miejscowi parafianie, wywodzący się zarówno ze sfer duchownych jak i szlacheckich. Pochówek ten odbywał się w uroczystej formie, zaś ciała zmarłych składano do trumien, które były wykonane z różnego materiału i posiadały różną ornamentykę, w zależności od stanu zamożności rodziny zmarłej osoby. Z okresu końca XVIII w. i początku XIX w. zachowało się w lgockiej krypcie 40 trumien. Zostały one skatalogowane i opisane, co ułatwi zapoznanie się z ich dziejami, a także może posłużyć jako pomoc do dalszych studiów i badań nad tym ciekawym zagadnieniem.

JACEK KAPUŚCIŃSKI

The church crypt in Lgota Wielka

Summary

Lgota Wielka is situated 14 kilometres west of Radomsko. The development of this settlement in pre-Modern times was no doubt influenced by its favourable geographical position, within easy reach of two vibrant 13th-century urban foundations, Radomsko and Brzeźnica. Socially and with regard to administrative matters Radomsko was the stronger centre, while Brzeźnica held sway in the affairs of the church. The parish in Lgota Wielka was established in 1354, at a time when Poland's main network of parish churches was being put on the map. If only for that reason Lgota's funeral rites have had a long history. Spanning a period of nearly 650 years, they had to adjust to the customs and conventions of successive epochs. The number of funerals was also subject to wide fluctuations. However, it seems that the crypt in the basement of the parish church remained invariably the most privileged burial place in Lgota Wielka. It was the final resting place of those who either made a name for themselves in the church or inherited it from their noble ancestors.

The crypt of the Lgota Wielka church contains 40 coffins from the late 18th and early 19th century. Because of their number and their poor condition it was necessary to begin with a schematic description of the whole underground find. In this way the contents of the crypt will be properly mapped and consequently future researchers will find it easier to identify individual objects and assess the extent to which they have been damaged. The descriptive catalogue has the following items: 1. Signature (Sygn); 2. Date of deposition; 3. General description (eg. the material of which the coffin is made, size - length in centimetres, inscriptions, condition); 4. Notes (additional information). The structure of this catalogue can absorb large portions of descriptive details; this material should in turn give us a better insight into the history of those coffins and the events connected with them.

The study of local events prepares the ground for syntheses that can reveal a general view of the past of our 'little homelands'. The history encapsulated in the crypt of the church in Lgota Wielka is no doubt such a primary link that can yield a great deal of information. That material may in turn be used in the construction of further links in the chain, ie. regional studies or wide-ranging thematic studies.